

Asia: VN/31220/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi - Muut rikosprosessin sujuvoittamistoimet (vaihe 2)

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

-

2. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus

-

3. Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

-

4. Esitutkintatoimenpiteiden asettaminen tärkeysjärjestykseen

-

5. Esitutinnan keskeyttäminen

-

6. Edunvalvojan määrääminen lapselle

-

7. Kuulustelujen äänitallentaminen

-

8. Velvollisuus antaa loppulausunto

-

9. Tietojen luovuttaminen rikosrekisteristä

-

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Saatavillaolohaaste ja asiamiestiedoksianto

Tuomioistuinvirasto antaa lausunnon tuomioistuinlain 19 a luvun 2-3 §:ssä säädettyjen perustehtäviensä mukaisin rajauksin.

Esityksestä ilmenevin tavoin on selvää, että ehdotettu menettely edellyttää viranomaisten yhdessä sopimia toimintatapoja sen toteuttamiseksi. Esityksessä ehdotetaan esitutkintaviranomaisen jo esitutkintavaiheessa antavan rikoksesta epäillylle tiedoksi, milloin ja mistä tuomioistuimesta haasteasiakirjat ovat saatavissa. Menettely edellyttää toisin sanoen esitutkintaviranomaisen kykyä ennakoita, että asia etenee syyteharkintaan ja että syyttäjä nostaa syytteen rikoksesta, johon puheena oleva menettely on sovellettavissa. Lähtökohtaisesti tällainen menettelytapa edellyttäneen toimiakseen esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyötä siinä laajuudessa, ettei siihen liene käytettävissä riittäviä resursseja menettelyn kohteeksi soveltuvien rikosasioiden määrä huomioon ottaen.

Esityksestä ei ilmene, kuinka on tarkoitus toimia tilanteissa, joissa haastetta ei esitutkintaviranomaisen rikoksesta epäillylle ilmoittamin tavoin syystä tai toisesta ole noudettavana tuomioistuimen kansliassa. Haastamisen sujuvoittamiseen tähtäävästä uudesta menettelytavasta ei saa aiheutua tuomioistuimille lisätyötä esimerkiksi esitutkintaviranomaisen haastetta koskevan ilmoituksen peruuttamista koskevin velvoitteina tilanteissa, joissa esitutkintavaiheessa ennakoitua syytettä ei olekaan nostettu. On myös selvää oikeusturvanäkökohtien edellyttävän, ettei rikoksesta epäiltyä jätetä tällaisessa tilanteessa myöskään väärän tiedon varaan.

Lisäksi erilaisten sekaannusten vaara on ilmeinen, jos ehdotetuvin tavoin rikoksesta epäillylle ilmoitettava tuomioistuin, jossa haasteasiakirjat ovat saatavilla, on eri tuomioistuin kuin se, jossa rikosasiaa tullaan käsittelemään. Uudistus voi sujuvoittamisen ja istuntojen peruuntumisen vähentämisen sijaan aiheuttaa istuntojen peruuntumista siitä syystä, että ehdotetuvin menetelmin haastettu vastaaja saapuu erehdyksessä väärään tuomioistuimeen olettaen rikosta käsiteltävän samassa tuomioistuimessa kuin, jossa haasteasiakirjat olivat saatavissa.

Ehdotuksen jatkovalmistelussa on syytä kiinnittää huomiota rikosprosessiketjun eri vaiheisiin, ja varmistaa, että ehdotettu uusi haastamistapa saadaan kaikilta osin toteutettua oikeusturvaa vaarantamatta tavalla, joka tosiasiallisesti tarkoitetuin tavoin tehostaa prosessia. Mikäli prosessiketjun toimintoja ei lain valmisteluvaiheessa riittävästi harkita, päädyttäneen tilanteeseen, jossa rikosprosessiketjun viranomaisissa vasta käytännön tilanteissa ilmenisi ongelmia, jotka puolestaan olisivat omiaan aiheuttamaan ensivaiheessa prosessin hidastumista ja kustannuksia ja myöhemmin menettelytavasta luopumisen siinä havaittujen käytännön toteuttamisvaikeuksien johdosta.

2. Velvollisuus antaa ennakkovastaus

-

3. Määräaika todisteiden esittämiselle

-

4. Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuistaan

-

Muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin tai vaihtoehtoihin toteuttamistapoihin?

Kuten hallituksen esityksessä HE 188/2025 eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta on todettu, peruuntuneiden pääkäsittelyjen määrää vähentämällä voitaisiin nopeuttaa rikosasioiden käsittelyä ja säästää kustannuksia. Lisäksi tehokas rikosprosessi on omiaan vahvistamaan rikosoikeudenhoidon uskottavuutta. Tuomioistuinvirasto toteaa rikosprosessin sujuvoittamiseen pyrkivien toimien olevan lähtökohtaisesti kannatettavia ja toivottavia. Uudistukset tulee kuitenkin valmistella perinpohjaisesti varmistaen rikosprosessiketjun toimivuus ja oikeusturvan toteutuminen.

Tuomioistuinten osalta laskennallisen tuottavuussäästön määräksi on arvioitu noin 990 000 euroa vuositasolla, minkä lisäksi edunvalvojan sijaisen palkkion takaisinkorvausvelvollisuutta koskevalla ehdotuksella on arvioitu olevan enintään 500 000 euron säästövaikutus.

Merkittävimmän ehdotuksesta tuomioistuimille aiheutuvan kustannussäästön, 900 000 euroa, on arvioitu saatavan saatavillaolohaasteen myötä peruuntuneiden pääkäsittelyiden vähentymisen johdosta. Laskelmassa on poikkeuksellisesti esitetty peruuntuneista istunnoista aiheutuvat kustannukset syyttäjälaitoksen ja tuomioistuinten yhteismääränä. Laskelma ei muutoinkaan ole riittävän tarkka, eikä siitä Tuomioistuinviraston lausunnossaan edellä esittämistä syistä ole tehtävissä tuottavuussäästöä osoittavia johtopäätöksiä ottaen lisäksi huomioon muista tekijöistä kuin vastaajan haastamattomuudesta johtuvat istuntojen peruuntumisen syyt.

Arvioitaessa asiamiestiedoksiannon laajentamisesta aiheutuvia mahdollisia kustannussäästöjä on huomioitava kustannuslisäys, joka johtuu valtion varoista tiedoksiantotoimenpiteestä puolustajille tai oikeusapupäätöksen nojalla avustajille maksettavista palkkioista.

Edunvalvojan sijaista koskevilla muutoksilla on arvioitu olevan 500 000 euron suuruisen nettomääräinen säästövaikutus tuomioistuimiin. On kuitenkin huomioitava, että takaisinkorvausvelvollisuuden perusteella valtiolle saatavilla tuloilla ei kateta tuomioistuinlaitoksen toimintaa.

Ehdotuksessa todetuin tavoin uudistusten toimeenpano aiheuttaisi koulutustarpeita, joihin on syytä varautua. Tämä ehdotuksessakin tunnistettu tarve on huomioitava tuomioistuinlaitokselle

osoitettavissa määrärahoissa. Koulutustarpeisiin vastaamisessa joudutaan hyvin rajallisten resurssien johdosta jo nyt priorisoimaan eri koulutustarpeiden välillä.

Laskennalliset säästövaikutukset voivat jäädä arvioitua pienemmiksi esityksessä kerrotuista syistä, muiden rikosprosessia sujuvoittavien muutosten vaikutusten vuoksi sekä lausunnosta ilmenevistä epävarmuustekijöistä johtuen. Vuonna 2022 valmistuneen oikeudenhoidon selonteon perusteella tuomioistuinlaitokseen saatu määräaikainen lisärahoitus jutturuuhkien purkamiseksi loppuu vuoteen 2026. Tämän rahoituksen päättymisen sekä yleisestä valtiontaloudellisesta tilanteesta johtuvien tuomioistuinlaitokseen kohdistuvien vähennysten yhteisvaikutus tuomioistuinlaitoksen määrärahoihin tulee olemaan tuntuva. Rikosasioiden käsittelyyn liittyvistä haasteista ehdottomasti vakavin on prosessien kohtuuttoman pitkä kesto. Rikosprosessin kustannukset ovat Suomessa muihin länsimaisiin oikeusvaltioihin verrattuna alhaiset. Sen vuoksi uudistuksella ei ole perusteltua tavoitella kustannussäästöjä, vaan prosessien nopeuttamista. Suorien kustannussäästöjen sijaan muutoksilla saadaan parhaimmillaan aikaan resurssien tarkoituksenmukaisesta kohdentamisesta johtuvaa työjonojen ja käsittelyaikojen lyhentymistä ja siten oikeudenkäytön laadun paranemista. Kuvatuista syistä esitetyillä muutoksilla ei tule olla vähentävää vaikutusta tuomioistuinlaitoksen määrärahoihin.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

-

3. Onko teillä huomioita säätämisyjärjestyksestä?

-

4. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

-

Kumpula Pasi
Tuomioistuinvirasto

Leinonen Heli
Tuomioistuinvirasto